

IVA MATIJA BITANGA

Svjetski sabor kazališnih univerzuma

PQ 2023, Praški kvadrijenale scenografije i scenskog prostora,
7. – 18. lipnja 2023., Prag, Češka

Praški kvadrijenale održava se svake četiri godine od 1967. u češkom glavnom gradu i najpoznatija je i najpopularnija svjetska manifestacija posvećena scenografiji te predstavlja izbor i dosege svjetske četverogodišnje produkcije na području likovnog oblikovanja u izvedbenim umjetnostima, ponajprije kazalištu. Glavna tema manifestacije RARE (rijedak, osobit) pozivala je autore da “otkriju još neistražene prostore, moguća područja oblikovanja scenskih izvedbi, pomičući granice svoje mašte i stvarajući djela koja odražavaju složenost, raznolikost i nestrpljivu užurbanost svijeta u kojem živimo“ (nav. prema M. Fantova, ur. 2023/3). PQ istražuje umjetnička područja scenografije, izvedbenog dizajna i prostora unutar svih njihovih aspekata – od scenske umjetnosti, kostima, dizajna rasvjete i zvuka te izvedbene arhitekture do ambijentalnih predstava, primijenjene scenografije, proširene i virtualne stvarnosti, tehnologija poput *Motion Capture* i lasera, kostima kao performansa, proširenog okvira ekspanata, instalacija, arhitektonskih koncepata. Ovo-godišnje, petnaesto kvadrijenale ponovo je

privuklo i okupilo brojne profesionalce u tristotinjak predstavljenih programa, a uz gotovo dvije tisuće umjetnika iz stotinjak zemalja, tu su bili i raznovrsni posjetitelji: studenti, kazališna i izložbena publika te strastveni zaljubljenici u kazališnu umjetnost.

Od 7. do 18. lipnja 2023. godine veći dio događanja i izložbi manifestacije PQ 2023 održavao se u unutarnjim i vanjskim prostorima Holešovičke tržnice, na DAMU (praškoj kazališnoj akademiji) i u izložbenom prostoru praške Nacionalne galerije, uz bogat popratni izložbeni i kazališni program u drugim gradskim kazalištima i galerijama. Pedeset jedna nacionalna selekcija kao izbor nacionalnih izbornika pojedinih zemalja i regija u kategoriji profesionalnih nacionalnih scenografa izložena je u tri paviljona Holešovičke tržnice. Nacionalne selekcije na izložbi su natjecateljske i najbolji umjetnici nagrađuju se nagradama u brojnim kategorijama te glavnom nagradom *Zlatna Triga*. Na glavnom trgu Holešovičke tržnice izloženo je 46 scenografskih projekata nacionalnih studentskih

---

Izmjenjuju se brojna događanja u pravoj sajamskoj vrevi ljudi koji u hordama hrle u paviljone, neumorno fotografiraju, razgovaraju, ispituju, zabavljaju se, piju, očijukaju, koji se prezentiraju, upoznavaju, druže, nekamo idu, sudjeluju, mašu akreditacijama, pun ih je tramvaj, neumorno ubrzano hodaju ili trče s događanja na događanje, iznemogli se odmaraju kao na nekom šarenom pikniku u tematskom parku punom oltara posvećenih kazalištu.

---

selekcija, kojima je cilj predstaviti lokalne ideje, materijale i teme, koje su također ušle u konkurenciju za nagrade. U konferencijskoj dvorani izvodio se svakodnevno višesatni program *PQ Talks*, upriličeni su iznimno dobro posjećeni i zanimljivi razgovori, predstavljanja i predavanja o suvremenoj scenografiji i scenografiji sutrašnjice, aktualnim produkcijama, edukaciji na području scenografije, publikacijama, novim scenskim i scenografskim tehnologijama, povijesti scenografije, stvaranju otvorenih arhiva, aktualnim i budućim kazališnim projektima. *PQ Performance* program predstavljao je performanse, plesne i kazališne izvedbe, dok je *36Q+H40* bio edukativni program posvećen novim tehnologijama u kazališnoj umjetnosti i scenografiji, a *PQ Kids* posvećen djeci. DAMU je ugostio *PQ Studio* scenu, istraživački studio i prezentacije mnogobrojnih radionica koje su zamišljene za studente, ali i sve zainteresirane profesionalce, a u Nacionalnoj galeriji,

uz svakodnevni program performansa, konferencija i predavanja, održavale su se i izložbe *Fragmenti II, Performance Space Exhibition 'Acts of Assembly'* te (UN)Common Design Project Live.

PQ je izrazito živopisno i intenzivno događanje koje zauzima najatraktivnije pozicije, ali i preplavljuje cijeli grad svojim raznolikim programima i dojmivim posjetiteljima svih uzrasta – šarenim i bučnim hodočanicima kazališne scenografske umjetnosti te ga na deset dana pretvara u hiperaktivno središte kazališnog svijeta. Izmjenjuju se brojna događanja u pravoj sajamskoj vrevi ljudi koji u hordama hrle u paviljone, neumorno fotografiraju, razgovaraju, ispituju, zabavljaju se, piju, očijukaju, koji se prezentiraju, upoznavaju, druže, nekamo idu, sudjeluju, mašu akreditacijama, pun ih je tramvaj, neumorno ubrzano hodaju ili trče s događanja na događanje, iznemogli se odmaraju kao na nekom šarenom pikniku u tematskom parku punom oltara posvećenih kazalištu. Budući da ne postoji generalni kustos izložbe svih projekata koji su predstavljeni u nacionalnim i regionalnim paviljonima, sve vrlo brzo sklizne u sajamsko šarenilo i nadmetanje u atrakcijama i otimanju pozornosti posjetitelja.

Hrvatska je službeno predstavljena u dva nacionalna izbora. U kategoriji scenografa profesionalaca predstavljao nas je projekt *But I am alive* Matije i Mauricija Ferlina iz Pule, čiji dizajn potpisuje scenograf Mauricio Ferlin, u organizaciji i produkciji Hrvatskoga dizajnerskog društva HDD-a, a kao izbor povjerenika umjetnika Ivana Marušića Klifa i kustosa Igora Ružića, kazališnog kritičara i esejista. Scenografsku studentsku nacionalnu selekciju predstavio je projekt *Potresen, ali ne i slomljen* kao izbor povjerenica Udruženja likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti ULUPUH-a, Ivane Bakal i Martine Petranović, gdje su nas predstavljali studenti kostimografije Tekstilno-tehnološkog fakulteta mentorice prof. Ivane Bakal i Đurđice Kocijančić u suradnji sa studentima scenografije Akademije primijenjenih umjetnosti u Rijeci, mentora prof. Lare Badurine i prof.

> Sand Sculptors, francuska nacionalna selekcija foto: Iva-Matija Bitanga

Stefana Katunara, u organizaciji i produkciji ULUPUH-a. U natječajnom dijelu izložbe PQ-a, *Performance Space Exhibition 'Acts of Assembly'* kuratora Andrewa Filmera, izabran je rad *Shattering Boundaries: Virtual-Physical Space Interaction*, umjetničke organizacije Tigar Teatra iz Zagreba s om Vukelićem u suradnji s Attilom Antalom i Višnjom Žugić iz Novog Sada. U konkurenciji od 70 izdanja na 15 jezika za najbolje publikacije koje objedinjuju suvremeni diskurs u izvedbenom dizajnu i scenografskom kontekstu i knjižna izdanja s područja scenografije, za *PQ Best Publication Award* izabrana je i raskošna monografija o radu slikara i scenografa Zlatka Kauzlarića *Atača pod nazivom Zlatko Kauzlarić Atač Slikar u kazalištu Martine Petranović* te dizajnera Marija Ančića, u izdanju HAZU-a i ULUPUH-a iz 2020. godine. Na izložbi *Fragments II*, koja obuhvaća brojne modele, makete skice, projektne prezentacije i 3D virtualne prezentacije, izabrana su 23 rada umjetnika iz 17 zemalja,

---

**Studentski projekt iz Srbije
On Tenderness and Dreams,
Daydreaming s publikom istražuje
bezgranične prostore snoviđenja.
Tako bi posjetitelj ostavio timu
studentskog štanda opis svojega
sna, a mladi umjetnici pronašli
bi njegov ready made prostor u
prostorima u blizini Holešovičke
tržnice, koji bi sljedećega dana
sanjatelj mogao posjetiti tako da
skenira QR kod na Atlasu snova koji
se nalazi na njihovu štandu.**

---

natječajnim putem i pod mentorstvom Maje Vilić, Vladimira Savića i Maše Seničić. Zanimljivo ogledalo pandemijskoga vremena i prostora je tajlandski projekt *Theatre to go* Nattaporn Thappararat, nagrađen za istraživa-nje vizionarskih scenografskih mogućnosti, a tijekom pandemije iskorištava i kombinira dostavu naručene hrane i dostavu makete kućnog kazališta u koje se ulazi uz pomoć tehnologije pametnog telefona i interneta te se tako postaje kazališnom publikom.¹

PQ je zamišljen da ispuni sva očekivanja. Moja su bila ispunjena na programu *PQ Talks* koji donosi mnoge teme, a jedna od meni zanimljivijih svakako je bila predstavljanje projekta *CANON*. U pitanju je portal, mreža s pomoću koje se podatci prikupljaju u središnju bazu iz koje se potom šire znanja iz svjetske povijesti kazališne tehnologije. Ciljevi su podučavanje,

¹ Nagrada za najbolji dizajn izložbenog prostora dodijeljena je mađarskome *winterreise.box* scenografu Botonda Devicha. Ostale nagrade su: nagrada za najinventivniji dizajn studentske izložbe, koju je dobio finski projekt *Suo, Silent, Disco*, nagrada timu u nacionalnim selekcijama dodijeljena je Brazilu za *Encruzilhadas: We Belive in Crossroads*, nagradu za studentski vizionarski grupni rad osvojio je gruzijski *The Box*, a posebna nagrada PQ žirija dodijeljena je francuskom projektu *Gut City Punch*. Nadalje, nagradu za najbolju publikaciju dobili su *Teresa Longva* i *Laurel Jay Carpenter* za *10 Together: Performance by Longva + Carpenter 2010-2020*, a nagradu za najbolji izvedbeni prostor *Jill Planche* i *Mhlanguli George* za *Theatre in the Backyard: Spaces of Immanence, Places of Potentiality*, nagradu za aktualnost poljski studentski projekt *Asylum*, nagradu za aktualnost u nacionalnoj selekciji *Armenija* za *I See, I Cannot See*. Studentska izložba *Filipina* dobila je nagradu za interkulturnu razmjenu za projekt *Give what you can, take what you need*, za društveni angažman u nacionalnoj kategoriji nagrađen je projekt *Srbije Moonshine Piano*, a najbolja izvedba studentskog projekta bila je serija modno-kostimografskih performansa *Lab of Figurative Thought: You Have only a Moment* iz Estonije. Volkswagenova nagrada za održivost dodijeljena je češkom projektu *Limbo Hardware*, ČT art nagrada za socijalnu osjetljivost katalonskom *Cropu* i PQ-ova dječja nagrada portugalskom projektu *Half the minute*. I opet u svim predstavljenim projektima svjesni smo da kazališni svjetovi ogledaju našu ranjivost i nemilosrdnu strahotu svjetova u kojima zapravo živimo.

Pitamo se što je kazališni prostor i dokle seže, dokle seže pogled gledatelja, koja je snaga kolektivnog uma koji spremno preuzima sugestije odaslane s pozornice i gdje prestaje kazališna predstava.

---

stvaranje arhive i povezivanje profesionalaca, visokoškolskih ustanova i sličnih instituci-onalnih i izvaninstitucionalnih projekata obrazovanja s područja scenografije. Osmišljen je, dakle, kao živa arhiva s ciljem konstantnog prikupljanja informacija o tehnologiji, strategijama i sredstvima poučavanja na području scenografije na jednom mjestu, a gradimo ga svi mi kojima je misija i posao da obrazujemo mlade na tom području. Naime, na internetskom portalu mogu se postavljati svi sadržaji namijenjeni obrazovanju i učenju scenografije, povijesti scenografije, scenografske tehnologije, rasvjete, povijesti pozoričke tehnike, a može se dodati i povijest imena koja se pojavljuju s toga polja sa svim vizualnim, faktografskim i audiovi-zualnim sadržajima do kojih se može doći. Zasad u njemu sudjeluje devet europskih sveučilišnih institucija, i to iz Belgije, Češke, Španjolske, Njemačke, Italije, Švedske i Velike Britanije. Iako izbor naziva i logotipa *CANON* može dovesti do zabune jer je ujedno i naziv poznatog proizvođača fotografske opreme, nadam se da će studenti i mladi scenografi ipak pronaći put do željenih informacija (www.canon-timeline.eu). Hrvatske projekte u nacionalnim kategorijama i onima koji su natjecateljske prirode posebno ću izdvojiti u nastavku.

POTRESEN, ALI NE I SLOMLJEN

U nacionalnoj selekciji studentskog pristupa scenografiji, Hrvatsku je predstavio projekt *Potresen, ali ne i slomljen*, ostvaren u suradnji dvojice hrvatskih studenata TTF-a i APURI-ja. „Temeljena na potresima u Zagrebu 1880. i 2020. godine, studentska izložba istražuje jedinstveni duh, sjećanja i znanja fizički i simbolički ugrađena u grad i njegove stanovnike u pokušaju korištenja dizajna izložbe kao alata za vraćanje kolektivnih i osobnih iskustava u (novi) život.“ (<https://apuri.hr>) U studentskim radovima se, u nelagodi i strahovima koje je pobudila prirodna katastrofa, ogleđa paranoja, klaustrofobija i anksioznost. Uz glazbu Jimmyja Stanića, studentica Ana Roko izvela je performans u jednom od kostima-objekata s izložbe, proizvedenog od raznorodnih neodjevnih materijala u prostornom crtežu 5 x 5 m² koji sugerira tlocrt stana koji u trenutku potresa postaje nepouzdan, nesiguran, prijeteci labirint. Kustosica Ivana Bakal navodi da je to treći put da ULUPUH organizira studentsku selekciju. Izložba je „usklađena s krovnom temom ovogodišnjeg kvadrijenala RARE koja je usredotočena na proučavanje specifičnih kulturnih, duhovnih i simboličkih vrijednosti, osobitosti i naslijeđa pojedinoga prostora. Studenti su autori svih kostima i rekvizite (TTF) te scenografije (APURI). Izložba istražuje kulturološka znanja o prostoru, narative

---

Tajlandski projekt *Theatre to go Nattaporn Thappar* tijekom pandemije iskorištava i kombinira dostavu naručene hrane i dostavu makete kućnoga kazališta u koje se ulazi uz pomoć tehnologije pametnog telefona i interneta te se tako postaje kazališnom publikom.

---

i sjećanja iza raznih javnih zgrada i mjesta te privatnih domova oštećenih u potresu i koristi ih kao inspiraciju ili polazište za oblikovanje kostima i scene te izložbe. Sadržaj, materijal, oblik, konstrukcija i drugi elementi dizajna odnose se na individualna ili kolektivna sjećanja, povijesne, kulturne ili nacionalne identitete, lokalne ili urbane ideje, intimne i osobne, javne i kolektivne ideje o krajo-liku grada, povijesti, ljudi, umjetnika. Dizajn razmatra, interpretira i isprepliće različite slojeve povijesti i različite aspekte suvremenog života, uključujući i intimni i javni smisao mjesta, te ima za cilj biti kulturno i društveno uključiv. Različite razine, vizualne, slušne i taktilne, funkcioniraju zajedno kako bi ispričale priču o izazovnom događaju i iskustvu koje mijenja život zbog kojega postajemo svjesniji prošlosti, cijenimo sadašnjost i nadamo se boljoj budućnosti.“ (nav. prema ur. I. Bakal i dr. 7. 6. 2023.)

MA JA SON ŽIV

Povjerenik za Hrvatsku nacionalnu selekciju, multimedijски umjetnik Ivan Marušić Klif ističe da je povod za izbor braće Matije i Mauricija Ferlina kao predstavnika, njihov autentični višegodišnji autorski i koautorski rad izuzetnog senzibiliteta, posvećene izražajnosti i poetike koju dijele i koja ih blisko povezuje, a surađuju i sukreiraju zajedničke izvedbene i izložbene projekte od 2001. godine. Na ovoj izložbi predstavljaju projekt *But I am alive* o autorskoj predstavi *Sad Sam Mätthaus*, koja se vremenski temelji na trosatnoj izvedbi oratorija *Muka po Mateju*, Johanna Sebastiana Bacha (BWV 244), u čiji zvučni i simbolički okvir Matija Ferlin i Goran Ferčec ugrađuju svoj redateljsko-dramaturški koncept. Prema riječima kazališnog kritičara Igora Ružića, autora teksta kataloga, „(k)ao što je pokušaj transpozicije izvedbenog jezika u pisani, tako je i hrvatska izložba na Praškom kvadrijenalu scenografije i scenskog prostora 'tek' konceptualni odjek predstave koja je vrhunski autorski dokaz (nimalo) jednostavnog postulata da je umjetnost preživljavanje,

a preživljavanje umjetnost“ (nav. prema ur. M. Golub, 2023/16). „Cijela serija njegovih sola nosi zajednički nazivnik *Sad Sam*. Igrajući se riječima, autor obuhvaća širi raspon značenja od tuge koja klizne u depresiju do samosvijesti, od nemogućnosti bijega do svijesti o vlastitoj konkretnoj prisutnosti i u vremenu i u prostoru. Biti i raditi, pa makar i ne u najboljem raspoloženju, nulta je točka, ishodište ontologije Matije Ferlina“ (nav. prema M. Golub i dr. ur., 2023/8). No zajednički rad dvojice braće suradnika pokreće plodonosna umjetnička simbioza. „Da bi jedan mogao ostvariti svoju viziju, drugi je morao biti uvijek tu. Nemoć ih je razdvojiti, sljednici su iste obiteljske materije, nasljeđa, priča, toka misli, asocijacija“ (nav. prema M. Golub i dr. ur., 2023/8). Izloženi rad mogao bi biti zenit ciklusa zajedničkih predstava u kojima je Matija redatelj, izvođač, a Mauricio konceptualno likovna podrška izvođaču koji se mijenja. Mauricio kaže da su u instalaciji koja otjelovljuje *Sad Sam Mätthaus* prirodno prisutne i citirane i sve prethodne predstave s obzirom na to da svaka prethodna predstava utječe na onu koja slijedi. Tako suptilno predstavljenu izvedbu bilo je vrlo izazovno artikulirano izložiti, pogotovo u sklopu manifestacije sajamskog tipa, gdje se svi izložci nadmeću okruženi i nezaštićeni drugim konkurentskim izlošcima i smislom s kojima ne korespondiraju, gdje se nužno mora ući u kompromis upravo zbog nemogućnosti kontroliranja situacije. Mauricio Ferlin je i oblikovatelj hrvatske izložbe na PQ 2023. Na moje pitanje o koncepciji pristupa i rješenju zadatka predstavljanja na PQ 2023, odgovara: „U samim počecima rada na predstavi imali smo koncept insceniranja jednog performativnog muzeja vlastitih imaginarnih i familijarnih predmeta. Predstava je u početku bila zamišljena tako da publika u stvari dolazi na pozornicu, ali je sve zbog trajanja predstave dobilo neko svoje uobičajeno mjesto. Ti artefakti su protagonisti u puno dijelova predstave, istovremeno pridonose i dramskoj radnji, komentiraju i Bachovu glazbu i evanđelje, a s druge strane su bitna nadogradnja onome što su Matija i Ferčec gra-

dili kao paralelni narativ. Najzahtjevnije nam je u predstavljanju u izložbenom prostoru bilo kako ta tri sata, tu gustoću smisla i slojevitost prenijeti na dvadeset kvadrata. Odlučili smo iskoristiti jedan izdvojeni moment-dojam trenutka predstave i pretvoriti ga u scenografski dio tog prikazanja, a onda uz pomoć videa i multimedije (Ivan Marušić Klif) postići onu slojevitost koja se treba uspostaviti između promatrača i izloženog. To je bila srž predstavljanja, i uz katalog čini vanjski okvir predstavljanja. Na PQ-u ne postoji koncept postave, sve je prilično *rendom* i ja sam se prilagodio onome što sam tamo zatekao. Generalno, u nekom drugom izlagačkom prostoru moglo se drastično drugačije postaviti. Katalog koji prati izložbu prezentira arhivu uz pomoć fotografskog materijala (predmeta i scenografskih elemenata predstave koji su elaborirani u objašnjenjima podrijetla, konteksta i slojevitih višeznačja). Autonomna ideja je katalogiziranje predmeta, inventara predstave da bi se što bolje približilo značenje memorijskog, muzeološkog principa i performativnosti objekta, što je u predstavi precizno elaborirano na razini rekvizite koja prelazi taj okvir pomagala i rekviziti postaju vrlo aktivan objekt performer, nositelj radnje. On ima svoj putujući smisao. Ti predmeti su tu kao scenografija koja je simbolična, prijeteca, koja se ostvaruje kroz vrijeme, a ne kroz prostor. Primjer je plinska boca koja je partner izvođaču i element jake performativnosti jer mijenja uloge iz Barabe u Isusa. Zbog njihove osjetljivosti na memoriju predmeta, mijenja se ono što predmet nosi i ono što otkriva u svojim procesima, tako da je ova predstava materijalno višeslojna jer je njezin materijal ujedno povijesni i intimni, mitski, religijski, svakodnevn. Tek kad nastupe u predstavi, mijenjaju funkciju iz dijela scenografije u rekvizit predstave, odnosno u izvođača predstave, izvedbenog partnera.“ (Razgovor Bitanga – Mauricio Ferlin, 12. 11. 2023.)

Instalacija izgrađena u bijelom prostoru s jakim crvenim naglaskom kulise koja ima funkciju police ispunjene predmetima/

rekvizitima iz predstave *Sad Sam Mätthaus*, dopunjena je multimedijским i videoelementima. Na licu mjesta prilagodila se okolnim izlagačkim prostorima, otvorila se prolazima i objedinila s ostalima u svojevrsni prostor malog trga. Sve izložbene prostore prate grafički materijali i katalozi, bez kojih bi bilo teško pohvatati baš sve „slojevito kodirane“ (nav. prema M. Golub i dr. ur., 2023/13) veze izložaka i predstavljenih kazališnih scenografskih projekata. Nastup braće Ferlin prati dobro opremljen katalog Tine Ivezić, u kojem su vizualno-tekstualno objašnjeni svi konteksti u fragmentima predstavljene i u instalaciji okupljene scenografske opreme. Tekstove su napisali Matija i Mauricio Ferlin te Igor Ružić, dok fotografije u katalogu potpisuju Ivan Slipčević, Jelena Janković, Jose Caldeira i Tibor Bachraty.

POKLONI KORONE I LOCKDOWNNA

Hrvatsko-srpski projekt *Shattering Boundaries: Virtual-Physical Space Interaction* predstavlja multimedijску predstavu *Counting sheep* „techno punk cabaret“ za tinejdžere, u produkciji Tigar Teatra iz Zagreba, ostvarenu u suradnji scenografa i multimedijskog umjetnika Lea Vukelića, dramaturginje Anje Pletikose i plesačice Dore Kokolj, redatelja i glumca Attile Antala i urednice kataloga Višnje Žugić. Na PQ 2023 predstavljena je scenografija predstave instalacijom koja koristi prostor zelene boje 4 x 4 x 4 m², maketu i kutiju s manjim predmetima (poput dijelova namještaja umanjenog mjerila, podloge, igračkа različitih dimenzija i vrsta), veliki televizijski monitor, dvije videokamere, upravljački uređaj na tastere i natpis s uputama. Funkcionira uz sudjelovanje publike koja upravlja instalacijom improvizirajući i istražujući uz nadgledanje i pomoć osobe iz organizacije. Posjetitelji-izvođači mogu izvoditi sami, u paru ili u grupi, ali je idealno kad troje ili četvero izvođača radi zajedno – jedan kao animator na maketi, jedan kao tehničar na tasterima kojima se upravlja montažom slike obiju kamera ili u kombinaciji sa sni-

mljenim videomaterijalom i dvoje kao izvođači na pozornici. Time je pojednostavnjeno predstavljeno osnovno načelo prema kojem predstava funkcionira u scenografskom smislu, dok se publici nudi interaktivni angažman, tehnološko osvještavanje putem istraživanja i puno zabave u samom procesu.

Predstava *Counting sheep* je kompleksno istraživanje mogućnosti multimedijskog scenskog uprizorenja i nastavak razvoja prethodnih istraživanja Lea Vukelića. Aranžman na sceni sastavljen je od scenografije, rasvjete i zvuka. Dominira pokret plesačice Dore Kokolj u suigri s animacijom lutaka i makete Lea Vukelića. Tako izvođačica postaje živa lutka u čarobnoj kutiji koja titravo traži uporište i oslonac u prostoru slike, koji izmiče. Publika u dvorani bira istodobno pratiti pokret u jednoličnom 'studijском' prostoru i živu sliku koja spaja spljošteni fotografski prizor i živu izvedbu uz pomoć montaže. Iluzija i deluzija borave u istom prostoru, metaforički namećući smisao svijeta koji nas okružuje, i virtualnog i realnog. Izvedba se interpretativno igra očistima, a gledatelj svaku sugestiju prihvaća i seli smisao prema predloženim značenjima. Pitamo se pritom što je kazališni prostor i dokle seže, dokle seže pogled gledatelja, koja je snaga kolektivnog uma koji spremno preuzima sugestije odaslane s pozornice i gdje prestaje kazališna predstava. Projekcijom očitavamo unutarnja stanja koja su osobna, intimna, lik pred odlukama izlaska iz anonimnosti, ulaska u područje rizika, opasnosti, čežnju za potencijalnom srećom, ljubavlju i prijateljstvom. Tema je prirodno izrasla iz globalnih okolnosti, najprije masovne komunikacije internetom, a potom nemogućnosti izlaska u realnu okolinu zbog pandemije koronavirusa i posljedično *lockdownna*. Društvena zajednica preselila se još uvjerljivije u virtualnost, sigurnost digitalnog, nedodirljivost. Uspostavio se hibridni digitalni dodir koji pokušava zamijeniti i nadomjestiti autentični arhaični dodir fizičke prirode. Digitalni dodir potrebuje digitalno tijelo, pa posljedično digitalno tijelo oblikuje i traži sebi primjeren digitalni prostor i okolinu. Ti prostori nalik

> Sad Sam Matthäus, hrvatska nacionalna selekcija foto: Iva-Matija Bitanga

su na prostore misli, dinamični su, imaju svojstvo nestalnosti, lake izmjenjivosti i promjene. Ti prostori mogu biti bilo što i preuzeti novo značenje u svakom sljedećem trenutku. Istodobno postojanje višestrukih prozora u svijet, simultanost i shizofrenost postaju normalni u digitalnom okružju, kao i jednakovrijednost fantazije i autentičnosti realnog svijeta te lakoća kojom se može manipulirati slikom stvarnosti poništavajući njezinu vjerodostojnost. Nadalje, višestruka simultana zbivanja koja se spajaju u projiciranoj slici mogu navesti gledatelja da naizmjenice prati više radnji, najprije odgonetavajući tehnička načela, a nakon toga spajajući sve elemente u jedno zbivanje i odgonetavajući sadržaj predstave. Prostorni koncept sličan je fragmentarnim razbijenim elementima koji se spajaju nesigurno i nesavršeno u konačnu projiciranu

sliku. Istovremeno, *Closed Circuit*^{II} građen na *Chroma key*^{III} i virtualnoj scenografiji uvodi u predstavu poznato načelo elementarne televizijske tehnologije. Predstava je istovremeno glumačko-plesačka izvedba, instalacija u prostoru, glazbeni i televizijski performans. Svaki na svojoj pozornici. Prizor je pomalo uznemirujući i ne definira se u jasnu tehnički ugladenom obliku. Namjerno je neprilagođen, što opravdava napomenu da se radi o *techno-punk cabaretu* za tinejdžere, iako današnji tinejdžeri i ne znaju za *punk* i više se okreću trapu i 'cajkama'. *Punk* je u ovom slučaju sjećanje autora na vlastiti tinejdžerski bunt prema svojim roditeljima (V. Žugić ur., 2023/43–47).

- II Closed Circuit TV je zatvoreni krug televizijskog prijenosa u kojem se signal ne distribuira javno, npr. u službi sigurnosnog nadzora i za potrebe umjetničkih instalacija.
- III Chroma key je postprodukcijaska videotehnika u kojoj se isključuje odabrana boja iz slike i zamjenjuje na tim mjestima drugom podložnom slikom, a primjenjuje se često u virtualnoj scenografiji.

Predstava je imala nekoliko razvojnih faza, od premijere u Zagrebu do izvedbi u Rijeci i Novom Sadu, a svaka izvedba završila je videošetnjom urbanim središtem mjesta izvođenja predstave pa se time dodatno razlikovala, lokalizirala, a publika se identificirala s lokacijom.

PRED VRATIMA METAUNIVERZUMA

Ovo predstavljanje mogu završiti svojim dojmovima s konferencije *Performance Grounds: Unsettling Cultural Landscapes & the Spatial Politics of Assembly* koju je u sklopu PQ 2023 organizirala IFTR-ova (International Federation of Theatre Research) Radna grupa za kazalište i arhitekturu. Konferencija je organizirana u tri izlagačke kategorije pod nazivom *Performing Cultural Grounds*, *Performing Public Grounds* i *Performing Digital Grounds* u sklopu koje sam održala izlaganje o radu *Reenactment performansa Tomislava Gotovca uz korištenje aplikacije pametnih telefona za virtualne šetnje*. Rad je nastao 2020. godine mentoriranjem projekta studenta Jana Miličevića pod nazivom *Dizajn aplikacije: Tomislav Gotovac digitalna šetnja*. Pokretač našeg istraživanja bila je teza da postoje novi prostori koje treba iskoristiti te istražiti sve njihove mogućnosti primjenom novih tehnologija; osvijestiti popularnost i jednostavnost upotrebe pametnih telefona za širenje prostora izvedbenosti, upoznati korisnike s radovima suvremenih umjetnika i stvoriti lako dostupne umjetničke arhive na zabavan, edukativan i informativan način. Na konferenciji, kao i na cjelokupnoj manifestaciji, iznenađujuća je prostorna distanca s koje dolaze ljudi koji se godinama poznaju i koje povezuje usko područje, a vjerno pohode PQ kao vršnu točku struke i profesije. Većinom su to profesori scenografije, arhitekture ili teorije scenskog prostora na svjetskim sveučilištima, zatim likovni umjetnici i scenografi/kostimografi, samostalni znanstvenici i doktorandi. Zanimljiva koncentracija ljudi rijetkog profila i istog polja interesa. Konferencija je otkrila da je razdoblje zajednički proživljenog vre-

mena globalnih izvanrednih stanja u kojima su tragovi pandemije i *lockdowna* još svježiji, u kojem su se dogodili brojni šokovi i koji je prekinuo započete projekte, odvojio suradnike i otkazao putovanja, da je to razdoblje nakon kojega su ostale brojne rupe, prazna mjesta, to je razdoblje promijenilo naše stare navike, ali su se zbog duboko usađene potrebe za izvedbom i sudjelovanjem u izvedbenom činu gledatelja istražile mogućnosti sigurnog 'beskontaktnog' gledanja uživo predstave na daljinu putem sučelja i *zoom* platformi te su se istražili prostori komunikacije za novu izvedbenu i kazališnu alternativu smještenu u virtualnom svijetu. Unatoč hendikepu, pristup publici i fizički smještaj publike drastično se promijenio, kao i strategije izvedbe i načini promatranja kazališne predstave uz pomoć kamera i promjenjivog očišta. Pa dok se intenzivno istražuju novoosvojeni prostori, korištenje proširene stvarnosti (VR) i asistencije umjetne inteligencije (AI), istovremeno se traga i za kazališnim budućnostima iza vrata ujedinjenja u nekom novom prostoru i vremenu metauniverzuma.

LITERATURA

- Bitanga, Iva-Matija, razgovor s Mauriciom Ferlinom, 12. 11. 2023.
- Home | CyprusPQ23, Maleni Kyriazi, Marina. 2023., Cyprus Theatre Organisation, Nikozija (pristupljeno 13. 11. 2023.)
- Golub, Marko; Ferlin, Matija; Ferlin, Mauricio, (ur.), 2023., Katalog izložbe *But I am alive*, Hrvatsko dizajnersko društvo, Zagreb
- Fantova, Markéta (ur.), 2023., *Programme PQ 2023 en*, 15. Pražske Quadriennale, Prag
- <https://pq.cz/>, Markéta, 2023., *Programme PQ 2023 en*, 15. Pražske Quadriennale, Prag (pristupljeno 13. 11. 2023.)
- <https://apuri.hr> (pristupljeno 16. 11. 2023.)
- Žugić, Višnja (ur.). 2023., Exhibition katalog *Shattering Boundaries: A Virtual- Physical Space Interaction*, Asocijacija Kulturanova, Petrovaradin